

Handledarens anteckningar

Framtidsmakt

Byns röst i framtidsdiskussionen

Suomen Kylät

Framtidsmakt - Byns röst i framtidsdiskussionen

Centrala frågor inom framtidsmakt är vilka framtidsutsikter vi har och vem det är som definierar dem? Framtiden är gemensam, men alla röster hörs inte i samtalen som förs om framtiden.

På landsbygden möter vi starka föreställningar som gör det svårt att se alternativa framtider. Genom offentlig diskurs, beslutsfattande och media har landsbygden länge målats upp med dystra framtidsbilder. Vi hör talas om tystnande byar och nedmonterade servicefunktioner. Ofta känns det för oss på landsbygden som att våra röster inte får gensvar, och att försvara vår livsmiljö kan kännas som en kamp mot väderkvarnar.

Att våra röster hörs är dock väl motiverat, eftersom landsbygdens betydelse för hela Finland är stor. Stadsområden täcker cirka 5 procent av Finlands totala yta – resten är landsbygd (enligt Finlands miljöcentrals stads-landsbygdsklassificering). På denna återstående 95 procent bor 28 procent av finländarna, och ungefär hälften av oss tillbringar regelbundet tid där.

För att kunna utmana de rådande framtidsbilderna måste vi få landsbygdens och bybornas röster att höras! Vi behöver inte acceptera den bild som media målar upp av en döende landsbygd och tystnande byvägar, utan vi kan modigt utmana den, visionera den framtid vi önskar och tillsammans planera stegen mot det som kommer.

Innehåll

- Framtidstänkande
- Vad är framtidsmakt?
- Att utvidga framtidsmakten
- Framtidsmaktens etiska riktlinjer
- Metoder och verktyg
- Idéer för att använda metoderna

Vilken framtid? Vems framtid?

- Vad har påverkat hur vi tänker om framtiden?
- Vad grundar sig våra uppfattningar om framtiden på?
- Vems röster hörs eller hörs inte – i samtalet om framtiden? Vilka borde höras mer än idag?
- Låter vi någon annan definiera framtiden åt oss?
- Vågar vi modigt föreställa oss helt andra framtider?

Anteckningar

När vi talar om framtiden är det bra att ibland stanna upp och fundera: är de framtidsbilder vi bär på verkligen våra egna, eller påverkas de av till exempel media, experters åsikter och offentlig diskurs? Är vår uppfattning om framtiden verkligen vår egen, eller skapad av någon annan?

Vårt sätt att tänka om framtiden påverkas alltid av vår historia, våra erfarenheter, värderingar och övertygelser. Även forskning och ny kunskap kan forma våra framtidsbilder. Var och en har alltså sitt eget sätt att tänka om framtiden.

Uppfattningar om framtiden grundar sig också på dessa faktorer. Våra egna önskemål och rädslor kan också påverka hur vi ser på framtiden. Det är viktigt att stanna upp och fundera över vems uppfattningar som syns och hörs i framtidsdiskussionen. Ofta hörs främst de som har resurser att delta i samtalet om framtiden, vanligtvis utbildade, välmående, friska personer som tillhör majoritetsbefolkningen. Minoriteters och utsatta grupperas röster hörs lätt inte alls. Ofta glöms även barn och unga bort, trots att framtiden i högsta grad angår just dem. Och hur skulle de ännu ofödda kunna höras, om inte någon agerar som deras röst? Det är också intressant att fundera på hur andra än människor kan få en röst. Hur skulle till exempel andra arters perspektiv kunna höras?

Många av dem vars röster inte nödvändigtvis hörs i framtidsdiskussionen låter andra definiera deras framtid. Sådana situationer förekommer fortfarande i stor utsträckning.

Att utmana starka framtidsbilder kan kännas svårt och kräver mod att ifrågasätta dem. Att föreställa sig olika framtider kräver att man vågar släppa taget – kanske till och med lite galenskap och lekfullhet!

Framtidstrattar

Anteckningar

Ofta ser vi på framtiden alltför snävt – som genom ett teleskop. Framtidstratten illustrerar detta. Utanför teleskopets synfält finns dock många olika möjligheter. Därför bör vi medvetet bredda vårt synsätt: framtiden är inte en, utan består av många alternativ som vi kan påverka. Nutiden är trattens spets, därifrån utgår alla möjliga framtider. Ju längre fram i tiden vi blickar, desto fler alternativ finns det.

Inuti tratten finns:

- Sannolik framtid (t.ex. en fortsättning på nuvarande utveckling)
- Möjliga framtider (sådant som kan hända)
- Önskvärda framtider (sådant vi vill ska hända)
- Vilda kort och oväntade förändringar

Tratten kan bli för smal. När bara vissa människor får delta i framtidsdiskussionen smalnar vår tratt. Då ser vi inte allt det goda vi skulle kunna bygga tillsammans.

En smal tratt uppstår när:

- Diskussionen domineras av endast vissa grupper (t.ex. beslutsfattare eller experter)
- Framtiden diskuteras enbart ur ekonomiskt eller teknologiskt perspektiv
- Man inte vågar föreställa sig olika, radikala eller modiga alternativ
- Önskvärda framtider definieras alltför snävt (t.ex. enbart tillväxt och konkurrenskraft)

Som följd hörs inte röster från minoriteter eller människor i utsatta positioner. Människor känner inte igen sig i de framtidsbilder som erbjuds, och framtiden kan börja kännas förutbestämd – vilket minskar känslan av att kunna påverka.

En bra framtidstratt tar hänsyn till många olika perspektiv och värderingar och ger utrymme även för önskvärda framtider – inte bara de sannolika. Den utmanar rådande antaganden ("tänk om det här inte är beständigt?") och är mångstämmig och inkluderande – den bjuder in alla att vara med och bygga framtiden.

Sammanfattningsvis kan man säga att vi inte ska nöja oss med den framtid som anses mest sannolik. Vi måste föreställa oss den framtid vi önskar – och möjliggöra den.

Framtidstänkande

- Framtidstänkande hjälper oss att förstå att det finns många framtider och att vi kan påverka dem.
- Framtidstänkandets färdigheter kan övas.
- Vi har ett ansvar att tänka i längre tidsperspektiv och att betrakta framtider ur många olika synvinklar.

Anteckningar

Framtidstänkande är förmågan att förstå att det finns många framtider, och att ingen av dem är förutbestämd. Det hjälper oss att inse att vi aktivt bygger framtiden genom våra val och värderingar i nuet. Framtiden händer inte åt oss – vi är med och skapar den, vare sig vi vill det eller inte.

Framtidstänkande handlar inte om att förutsäga framtiden eller om något som bara experter sysslar med – det är ett tankesätt och en färdighet som alla kan öva på. Med hjälp av framtidstänkande kan vi identifiera möjligheter och risker, utmana rådande antaganden och normer, lyfta fram svaga signaler och alternativa perspektiv, samt föreställa oss önskvärda framtider – inte bara de sannolika.

Vi har ett ansvar att tänka långsiktigt och att beakta framtiden ur många olika synvinklar. Detta är en del av framtidsetiken: hur bör vi agera idag för att kommande generationer ska ha så goda livsförutsättningar som möjligt?

Framtidstänkande kan ses som en medborgarfärdighet som kan läras och läras ut. Till exempel betonar Sitra och Diakonianstalten att framtidstänkande inte ska lämnas enbart till experter eller beslutsfattare. Alla har rätt att delta i samtalet om framtiden. Särskilt behövs röster från människor i utsatta positioner och från geografiskt avlägsna områden, för att undvika smala och ensidiga framtidsbilder.

Framtidstänkande är också en förmåga till fantasi och hopp, eftersom det hjälper oss att överskrida nuets begränsningar och föreställa oss världar som ännu inte finns. Det är viktigt att förstå att utan förmågan att föreställa sig en önskvärd framtid, kan vi inte heller sträva efter den!

Framtidsmakt

- Framtidsmakt är makten att påverka vad som anses möjligt eller önskvärt i framtiden.
- Att utvidga framtidsmakten förutsätter färdigheter i framtidstänkande.

Anteckningar

"Framtidsmakt är makten att påverka vad som i framtiden anses önskvärt eller möjligt. Framtidsmakt är närvarande varje gång vi talar om framtiden. Den kan också vara närvarande när vi inte talar om framtiden – förhandsantaganden om framtiden påverkar vårt agerande och tänkande i nuet, oavsett om de uttrycks i samtalet eller inte." (Sitra: Kaikki mukaan tulevaisuuskeskusteluun – mutta miten? Etiska principer för den som vill bredda framtidsmakten)

Framtidsmakt handlar om vems röster som hörs i samtalet om framtiden och vems perspektiv som tas i beaktande i beslutsfattandet. Vem bjuds överhuvudtaget in att delta i samtalet om framtider och att definiera dem? Det är viktigt att fundera på vilka möjligheter som skapas för mångstämmighet. Med andra ord: makt breddas inte av sig självt – det kräver planering, delaktighet och att röster lyfts fram.

Det finns många framtider: att bredda framtidsmakten mångsidiggör framtidsbilderna och hjälper oss att hitta framtider som är så goda som möjligt för så många som möjligt.

Tre viktiga perspektiv på framtidsmakt:

- Delaktighet: Alla människor bör ha möjlighet att delta i samtalet om framtiden.
- Mångstämmighet: Framtidsdiskussionen bör spegla samhällets mångfald.
- Etik: Användningen av framtidsmakt innebär ett ansvar att beakta olika människors behov och perspektiv.

Framtiden går att påverka. Framtiden skapas.

Breda framtidsmakten

- I kärnan av framtidsmakt ligger förmågan att formulera visioner om framtiden och att föreställa sig alternativa framtider.
- Framtidsmakt breddas inte av sig själv – det kräver planering och praktiska åtgärder.
 - Att bjuda in fler till framtidsdiskussionen
 - Att lyfta fram röster som annars inte hörs
 - Att mångsidiggöra framtidsbilderna
 - Att skapa förutsättningar för framtidstänkande för en mer varierad grupp människor

Anteckningar

Att bredda framtidsmakten innebär att allt fler människor får möjlighet att delta i framtidsdiskussionen, och att många olika perspektiv och erfarenheter tas i beaktande när framtiden formas.

Ofta är det beslutsfattare, experter och forskare som talar om framtiden. Det är värdefullt – men inte tillräckligt. Framtiden angår oss alla – därför måste allas röster få höras.

Framtidsmakten breddas när vi ger människor möjlighet att föreställa sig alternativa framtider, formulera sina egna önskningar på ett sätt som passar dem, och delta i att göra val. Framtidsmakt tillhör alla – inte bara dem som redan har en röst. Det handlar alltså också om ansvar: att bjuda in dem som vanligtvis är tysta eller som sällan blir tillfrågade.

Att bredda framtidsmakten gör framtidsbilderna mer mångsidiga och hjälper oss att hitta framtider som är så goda som möjligt för så många som möjligt. Vi kan tillsammans bygga mer önskvärda framtider när vi delar våra perspektiv, lyssnar på varandra och värdesätter varandras åsikter.

Våra tankar om framtiden påverkar de beslut vi fattar i nuet – och dessa beslut formar framtiden. När människor deltar i framtidsarbete växer deras förståelse för sin egen möjlighet att påverka.

Att delta i reflektioner över framtider som är betydelsefulla för ens egna liv är en rättighet för alla. När framtidsmakten delas bredare, stärks människors upplevelse av att de kan påverka. Samtidigt växer viljan att agera för önskvärda framtider.

Det är dock viktigt att förstå att framtidsmakt inte breddas enbart genom deltagande. Den får verklig betydelse först när deltagandet leder till faktiska resultat, till exempel genom att kopplas till beslutsfattande eller påverka samtalet om framtiden. När det gäller bybor kan det till exempel vara värt att fundera på hur vi kan stärka deras röst i det kommunala beslutsfattandet och faktiskt redan i beredningen av besluten.

Etiska principer för den som vill bredda framtidsmakten

Anteckningar

Att bredda framtidsmakten kräver en medveten vilja och förmåga att lyssna till många olika röster, att betrakta framtiden ur olika perspektiv och att ta hänsyn till både nuvarande och kommande generationers välbefinnande. Därför är breddandet av framtidsmakten förknippad med ett antal etiska principer som vägleder arbetet både på individ- och samhällsnivå.

Jämlikhet

Människors förutsättningar att delta varierar stort – för vissa är samtal om framtiden vardag, för andra en helt ny upplevelse. Ändå är varje åsikt viktig, eftersom framtiden berör oss alla.

Även om inte alla deltar personligen i samtalet, har de ändå rätt, och potential att påverka hur vårt samhälle och våra gemenskaper utvecklas. För att denna jämlikhet verkställs måste vi säkerställa att deltagande verkligen är möjligt för olika människor – även för dem vars röster ofta inte hörs.

Hinder för deltagande kan till exempel vara brist på tillgängliga lokaler, språkval, metoder som kräver särskilda färdigheter, eller dolda maktstrukturer i situationen. Det är viktigt att identifiera dessa hinder och aktivt försöka undanröja dem – till exempel genom att välja lämpliga lokaler, språk, tidpunkter och pauser, så att deltagarna kan uttrycka sig tryggt och mångsidigt. Du kan också planera deltagande metoder i förväg tillsammans med deltagarna.

Tillit

Att bygga en atmosfär av tillit i framtidsdiskussionen börjar med att deltagarna känner sig genuint uppskattade – att deras perspektiv är viktiga och att man verkligen vill lyssna på dem. Det är avgörande att visa att deltagandet har betydelse, och att det inte handlar om ett skenbart lyssnande.

Tillit uppstår i samspel och stärks när processen är öppen, transparent och konsekvent. Deltagarna bör få tydlig information om vad som händer härnäst, varför saker görs och hur arbetet fortskrider. Att respektera fakta och bygga en gemensam riktning stärker också tilliten.

Du kan stärka känslan av trygghet i arbetet genom att använda principer för tryggare rum (t.ex. från Sitra). I början av framtidsarbetet är det viktigt att skapa en gemensam kunskapsbas kring de ämnen som ska behandlas. Undvik svåra begrepp och se till att alla förstår vad som diskuteras.

Även om resultatet av processen blir något annat än du förväntat dig, uppskatta deltagarnas synpunkter och var beredd att ta dem på allvar. Facilitatorns uppgift är att agera neutralt och inte främja sin egen eller någon enskild aktörs agenda.

Mångstämmighet

Mångstämmighet innebär att samtalet om framtiden inkluderar olika perspektiv, erfarenheter och röster – särskilt sådana som vanligtvis hamnar i skymundan. Diskussionen ska vara öppen och inkluderande. Det är viktigt att förklara för deltagarna varför det är meningsfullt att delta i framtidsarbetet.

Att stärka mångstämmigheten kräver handling. Människor måste aktivt bjudas in, och hinder för deltagande måste undanröjas. För att säkerställa mångstämmighet krävs också att olika synpunkter tas på allvar och beaktas genuint – de får inte ignoreras eller förminskas. Kom också ihåg att informera deltagarna om hur deras synpunkter har påverkat resultatet av arbetet.

Syftet är att så många som möjligt ska kunna delta i samtalet och känna sig hörda. Mångstämmighet betyder inte kaos, utan balans – där olika perspektiv kan samexistera och i bästa fall komplettera varandra.

Mod

Att föreställa sig andra framtider kräver mod att släppa taget om nuvarande tankesätt och att ifrågasätta allmänna antaganden om hur framtiden brukar uppfattas. Det kräver också vilja att utmana sitt eget tänkande och att lyfta fram alternativa perspektiv – även när de avviker från det invanda eller först verkar märkliga eller osannolika.

Du kan hjälpa deltagarna att identifiera sina egna framtidsantaganden och uppmuntra dem att granska dem kritiskt. Det är viktigt att uppmuntra deltagarna att modigt föreställa sig andra framtider. Visa själv exempel och våga också kasta dig in i fantasin! Använd gärna lekfullhet, humor och skoj för att stärka modet – om du känner att det passar situationen och målgruppen.

En trygg atmosfär är viktig: skapa en miljö där alla vågar uttrycka sina egna perspektiv, till exempel genom att använda olika övningar.

Känslor

Att fundera över framtider väcker ofta starka känslor – entusiasm, hopp, osäkerhet eller oro. Alla känslor syns inte utåt, och de kan dyka upp oväntat under arbetets gång. Känslor är inte ett hinder, utan en viktig del av vår relation till framtiden: de kan ge mening, rikta uppmärksamheten och uppmuntra till handling. Därför är det viktigt att framtidsarbetet sker i en trygg miljö där känslor får finnas och inte förminskas eller ignoreras.

Empati är en central känsla i framtidsarbete. Det innebär förmågan att sätta sig in i någon annans situation och förstå olika perspektiv. Genom empati kan vi bygga framtider som också tar hänsyn till dem vars röster vanligtvis inte hörs – och som är så goda som möjligt för så många som möjligt.

Framtidsarbete bör bygga på positivt samspel, där utgångspunkten är respekt för andra. Det skapar förståelse för olika framtidsbilder och hjälper deltagarna att sätta sig in i andras perspektiv.

Frånvarande röster

Alla har inte samma möjligheter att delta. Ur ett rättviseperspektiv på framtidsmakt är det ändå viktigt att alla som påverkas av framtidsdiskussioner och beslut också har möjlighet att delta och påverka. Det är viktigt att komma ihåg att exempelvis andra arter, naturen eller framtida generationer inte kan representera sig själva i framtidsarbete. Därför är det viktigt att fundera på hur även dessa "frånvarande" kan tas med och deras perspektiv lyftas in i samtalet.

Gör det osynliga synligt för deltagarna. För att inkludera deras perspektiv, använd gärna kreativa metoder. Du kan också använda forskningsbaserad kunskap: var medveten om vad det går att få information om – och vad det inte gör. Gör inga antaganden.

Metoder och verktyg för framtidsarbete (på finska)

- Framtidsfrekvens-metoden (Tulevaisuuden kylät ja korttelit)
 - [Tulevaisuuden kylät ja korttelit - Pohjois-Savon Kylät ry](#)
- Tulevaisuuden tekijän työkalupakki (Sitra)
 - <https://www.sitra.fi/hankkeet/tulevaisuuden-tekijan-tyokalupakki/>
- Työkaluja hyvän tulevaisuuden kuvitteluun (Sitra)
 - <https://www.sitra.fi/hankkeet/hyvan-elaman-kipina/>
- Jokaisesta tulevaisuusosallinen -guide (Diakonissalaitos)
 - [Jokaisesta tulevaisuusosallinen 2024](#)

Anteckningar

Det finns många färdiga metoder som kan användas som stöd i framtidsarbetet, och det är värt att ta dem i bruk. Fundera över din målgrupps förutsättningar och eventuella tidigare erfarenheter av framtidsarbete. Välj metoder utifrån detta. Om du arbetar med flera olika grupper kan det vara en god idé att testa olika metoder och observera vilken som fungerar bäst för respektive grupp.

I projektet "Tulevaisuuden kylät ja korttelit" har framtidstänkande och Sitras metod Framtidsfrekvensen integrerats i byaplaneringsprocessen och anpassats särskilt för att passa byar och kvarter.

I Diakonianstaltens guide "Jokaisesta tulevaisuusosallinen" finns, förutom olika metoder, även färdiga mallar för workshoparbete. Det lönar sig att bekanta sig med och modigt använda färdigt material!

Idéer för att använda metoderna

- Som stöd i byaplanering
- För att tydliggöra den egna byns mål
- För att stärka byarnas gemensamma röst
- För att hitta en gemensam vision mellan kommunen och byarna

Anteckningar:

Framtidsarbete passar bra som en del av byaplaneringen. En byaplaneringskväll kan till exempel inledas med en gemensam framtidsverkstad. Den hjälper till att tydliggöra byns och bybornas mål och skapar en grund för gemensam planering. I verkstaden får byborna möjlighet att fundera över långsiktig utveckling, sina egna önskemål och farhågor. Tillsammans kan man diskutera vad som fungerar bra i vår by, vad vi vill värna om och vad som behöver utvecklas.

Metoder för framtidstänkande och att bredda framtidsmakten hjälper till att identifiera gemensamma mål som kan drivas vidare på kommunnivå. Det är klokt att bjuda in alla byar i kommunen till arbetet och därigenom stärka den gemensamma rösten. Metoderna kan också användas i dialog med kommunens tjänstemän och beslutsfattare. Här passar till exempel empati inriktade metoder som stödjer ömsesidighet. Man kan byta roller och se saker ur den andres perspektiv: byborna ur beslutsfattarens synvinkel – och tvärtom.

Sammanfattning

- Framtidstänkande hjälper oss att förstå olika framtidsbilder och ökar vår förståelse för möjligheterna att påverka framtiden.
- Framtidstänkande är en medborgarfärdighet som kan övas.
- Framtidsmakt tillhör alla.
- Framtidsmakt breddas inte av sig själv – det kräver planering och praktiska åtgärder.
- Det finns många framtider, och vi har makten att påverka vilka av dem som byggs.
- Alla röster behövs – särskilt de som ofta inte hörs.
- Framtidsarbete bygger delaktighet, gemenskap och tillit.
- Vi ska inte nöja oss med den sannolika framtiden, utan tillsammans föreställa oss och bygga mer önskvärda alternativ.

Anteckningar:

Framtidstänkande och att bredda framtidsmakten ger människor verktyg för att förstå framtiden, ifrågasätta rådande antaganden och delta aktivt i utvecklingen av sin egen gemenskap. I centrum står frågan: vem får delta i att definiera framtiden, och vilka framtider anses möjliga eller önskvärda? Framtidsmakt tillhör alla, och att bredda den kräver inte bara att människor aktivt bjuds in, utan också att nya perspektiv och erfarenheter lyfts fram – särskilt från dem vars röster annars lätt förblir ohörda.

Framtidsarbete handlar inte bara om att planera framtiden, utan är också ett sätt att stärka delaktighet, bygga tillit och skapa meningsfullt samspel. Det kräver en trygg miljö, empati och känslighet för att identifiera hinder för deltagande – samt en vilja att lyssna öppet och respektfullt på andra. Framtidsdiskussioner väcker ofta känslor, och dessa måste få utrymme – för det är just känslorna som kan bli den drivkraft som får oss att agera för mer önskvärda framtider.

För att bredda framtidsmakten måste vi skapa förutsättningar för ett mångstämmigt och inkluderande samtal där varje person känner sig hörd. Framtidstänkande bör inte lämnas enbart till experter eller beslutsfattare – det är en medborgarfärdighet som kan och bör övas tillsammans.

Metoder för framtidstänkande hjälper bybor, gemenskaper och kommuner att formulera sina mål, stärka den gemensamma rösten och bygga broar mellan byarna och det kommunala beslutsfattandet.

Framtidsarbete är inte en separat del av byaverksamheten – det är dess kärna när målet är att bygga livskraftiga och hållbara lokalsamhällen. Att använda dessa metoder i byaplanering, för att samla byarnas gemensamma röst och i dialogen med kommunen ger verktyg inte bara för att lyfta fram perspektiv, utan också för att presentera dem på ett sätt som gör skillnad. På så sätt blir framtidsmakt och delaktighet inte bara ord – utan en verklig gemensam resurs.

Vi behöver inte nöja oss med den mest sannolika framtiden – vi kan tillsammans föreställa oss och bygga den framtid som är så god som möjligt för så många som möjligt. Det kräver mod, gemenskap och tilltro till att varje röst är viktig i samtalet om framtiden

Källor

- Tulevaisuusvalta - Sitra
- Kaikki mukaan tulevaisuuskeskusteluun – mutta miten? - Sitra
- Jokaisesta tulevaisuusosallinen 2024 Diakonissalaitos
- Tulevaisuustaajuus Tulevaisuuden kylät ja korttelit
- 7.5. KyläVisio-webinaarin esitykset KyläVisio-webinaari
- KyläVisio-hankkeen työpajat 2024–2025 (SataKylät ry ja Kymenlaakson Kylät ry)

